

КАПІТАЛІЗАЦІЯ БАНКУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ

Ткачук Н. М.

ВСТУП

Необхідною умовою функціонування та розвитку банків сьогодні є їхня здатність забезпечувати та підтримувати обсяг власного капіталу на достатньому для здійснення активних операцій та виконання нормативних вимог рівні. Сучасні банки є специфічними суб'єктами ринку, які органічно поєднують в своєму статусі ознаки комерційного підприємства та фінансової установи, що й відкладає свій відбиток на роль і значення власного капіталу в забезпеченні їх діяльності. Це також зумовило й появу такого поняття як «капіталізація банку» як в теорії банківської справи, так і в банківській практиці, а також і проблематику нарощення обсягів капіталізації, що лежить в основі ефективного управління банком.

Банки, як учасники фінансового ринку та фінансові установи, виконують посередницьку функцію в процесі залучення та розподілу грошових ресурсів, результативність виконання якої значною мірою залежить від ступеня капіталізації, тобто забезпеченості банку власним капіталом. Відтак, стосовно управління капіталізацією банку вважаємо за необхідне, в першу чергу, окреслити теоретичну сутність самого поняття «капіталізація банку» і вже потім перейти до методичних і практичних аспектів управління.

Зауважимо, що питання низької капіталізації банків стали підніматися банкірами й науковцями ще у ХХ ст. й не втратили своєї актуальності та важливості на сьогоднішній день. Проте, не зважаючи на всебічне опрацювання цього питання вченими-економістами, досі в економічній літературі існує чимало розбіжностей й неоднозначних тлумачень сутності поняття «капіталізації банку», не в повній мірі окреслено та пояснено її різновиди й не достатньо глибоко розкрито її якісний бік, який торкається достовірного визначення складових власного капіталу та правильного їх зарахування до складу регулятивного капіталу банку.

6.1. Економічна сутність капіталізації банку

На сьогодні в економічній літературі не має однозначного тлумачення терміна «капіталізація банку». Так, у «Фінансово-економічному словнику» за редакцією А. Г. Завгороднього та

Г. Л. Вознюка розглянуто сутність цього поняття з трьох точок зору: «Капіталізація – це, по-перше, перетворення доданої вартості (нерозподіленого прибутку) на капітал; по-друге, процес формування фіктивного капіталу у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів; по-третє, процес реалізації майна підприємства з метою збільшення грошового капіталу»¹. До того ж, у словнику наведено окремо визначення капіталізації прибутку, процентів і ринку. На нашу думку, викликає певний інтерес дефініція терміна «капіталізація прибутку», в якій це поняття тлумачиться як «перетворення прибутку на капітал» і «метод оцінювання вартості підприємства чи майна за величиною доходу, який воно забезпечує», що можна використати у банківській діяльності. Аналогічне трактування згаданого нами поняття подають і укладачі «Енциклопедії банківської справи»².

Досить цікавою є позиція з даного питання Т. Момот, яка відзначає, що «капіталізацію, можна розуміти, як: 1) перетворення доходу у вартість; 2) структуру капіталу підприємства; 3) визнання окремої статті витрат приростом капітальних активів, а не витратами звітного періоду. Українським відповідником тлумачення суті поняття «капіталізація» є визначення вартості об'єкта оцінки на підставі очікуваного доходу від його використання; капіталізація може здійснюватися із застосуванням ставки капіталізації (пряма капіталізація) або ставки дисконту (непряма капіталізація чи дисконтування)»³.

У Словнику банківських термінів описано капіталізацію як сумарні пасиви – кошти, інвестовані власниками; наводить також поняття фіктивної (уявної) капіталізації⁴. Автори ще однієї праці пропонують трактувати капіталізацію банку з кількох позицій: 1) як збільшення обсягу капіталу банку; 2) як сукупну максимальну вартість акцій та облігацій, які може випустити банк; 3) як збільшення вартості банку в зв'язку зі зростанням його ринкової вартості; 4) як додатковий випуск акцій задля збільшення капіталу або спрямування частини доходів, прибутку, дивідендів на збільшення капіталу банку⁵.

---

¹ Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2005. С. 250.

² Енциклопедія банківської справи України / редкол.: В. С. Стельмах (голова) [та ін.] Київ : Молодь, Ін Юре, 2001. С. 277.

³ Момот О. М. До питання науково-видового подання банківського капіталу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2018. Вип. 2. С. 178.

⁴ Словник банківських термінів. Банківська справа : термін. словник / А. Г. Загородній, О. М. Сліпущко, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. Київ : Аконіт, 2000. С. 312.

⁵ Тиркало Р. І., Ткачук Н. М. Капіталізація банківської системи України: сучасний стан, проблеми, шляхи та перспективи зростання : монографія. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2010. С. 99–100.

Не вдаючись до подальшого детального висвітлення поглядів різних вчених щодо поняття «капіталізація» й більше не наводячи визначень цього терміну, зазначимо, що загалом воно розглядається з трьох основних позицій, зокрема, як:

- метод оцінки вартості майна підприємства, фірми за розміром доходу, прибутку, який вони приносять;
- процес спрямування частини прибутку на збільшення власного капіталу банку (реінвестування чистого прибутку);
- спосіб збільшення статутного капіталу шляхом перерозподілу власного капіталу.

Цілком очевидно, що такі позиції характеризують процес капіталізації як фінансове явище, що відокремлене від реального ринкового механізму функціонування економіки. Хоча, по суті капіталізація, є реальним процесом формування додаткової вартості, що має фінансову складову, взаємодіє з нею, але не зводиться лише до неї.

Ми в повній мірі поділяємо погляди провідних вітчизняних вчених щодо необхідності відновлення належної уваги до ролі капіталізації в банківській системі та економіці України загалом, виявлення її глибинної сутності на основі чіткого розмежування реальних процесів створення та примноження нової вартості банку.

Натомість, низка вчених схиляється до думки, що капіталізація – це показник ринкової ціни банку, розрахований шляхом множення вартості банківських акцій на їхню кількість⁶. Вважаємо, що найголовнішою ознакою власного капіталу банку є його здатність приносити додаткову вартість, тому й сутність капіталізації будуть формувати економічні та юридичні відносини власності стосовно перетворення різних матеріальних, нематеріальних ресурсів у вартість, здатну в процесі самозростання й банківської діяльності приносити додаткову вартість банку.

Відтак капіталізацію економічних відносин ми будемо розглядати як одну з функцій власного капіталу банку, яка забезпечує трансформацію і перетворення банками вільних грошових коштів на позичковий капітал із подальшим їх спрямуванням у підприємницьку діяльність, забезпечуючи реалізацію принципу їхнього самозростання. Лише в процесі функціонального споживання суб'єктами ринку гроші збільшують свою вартість і реалізують себе як капітал. Саме таким чином самозростання грошей як капіталу зумовлює реальний розвиток капіталізації економічних відносин між суб'єктами господарювання в ринковому середовищі та трансформацію банківського капіталу в капітал реального сектору економіки зі зворотним процесом.

---

⁶ Довгань Ж. М. Менеджмент у банку : підруч. Тернопіль : Економічна думка, 2017. С. 154.

Доповнюючи вищезазначене, відмітимо, що сутність капіталізації також формують юридичні відносини власності щодо перетворення різних матеріальних, нематеріальних ресурсів у вартість, здатну в процесі самозростання приносити додаткову вартість. Водночас, в процесі капіталізації важливе значення мають й економічні відносини між різними суб'єктами ринкового середовища щодо створення, оцінювання й використання їхніх ресурсів та капіталу в процесі формування додаткової вартості. Тому капіталізацію доцільно досліджувати і як процес використання доданої вартості для нарощення капітальних потужностей банків як суб'єктів ринку, і як критерій визначення ринкової вартості їхніх акцій чи власного капіталу.

Ми також цілком погоджуємось з твердженням Л. Конопатської, що «показники капіталізації характеризують процес перетворення наявних ресурсів у вартість, що приносить додану вартість; у розвинутих країнах збільшення капіталізації економічних суб'єктів розглядається в контексті зростання їх ринкової вартості й тісно пов'язується з рівнем конкурентоспроможності»⁷.

Отже, капіталізація банку – це багатофункціональне поняття, що може використовуватися в системі банківського менеджменту для управління розв'язанням різних завдань та, відповідно, впливати на їх розвиток. Поняття «капіталізація банку» тісно пов'язане з таким поняттям, як «власний капітал банку», під яким ми розуміємо сукупність грошових коштів, матеріальних та нематеріальних цінностей, які виражені в грошовій формі, що сформовані за рахунок коштів власників і перебувають у власності банку. Власний капітал банку має першорядне значення в забезпеченні фінансової стійкості, міцності й надійності банку.

Варто також зауважити, що капіталізація є багаторівневим процесом, що охоплює всю економіку, модифікується на різних рівнях, реалізується в різних сферах, ринках, формах і галузях діяльності. Тому капіталізацію банку слід розглядати як частину процесу капіталізації банківської системи, що слід вважати різновидом капіталізації окремої фінансової сфери, яка пов'язана з необхідністю нарощення власного капіталу банками для забезпечення їх фінансової стійкості, платоспроможності та конкурентоспроможності на ринку.

На наш погляд, необхідно чітко розмежувати реальну, фінансову, пряму, зворотну і фіктивну капіталізацію. Розглянемо їх особливості та характеристики детальніше. Під реальною капіталізацією слід розуміти

---

⁷ Конопатська Л. В., Серета С.В. Капіталізація банків України: стан і напрями підвищення. Фінанси, облік і аудит : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [редкол.: В. М. Федосов (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2018. Вип. 1. С. 99.

перетворення матеріальних та інших ресурсів на джерело зростання вартості. Для здійснення цього необхідним є поєднання робочої сили із засобами виробництва за умов ринкових відносин. Відтак, гроші, товари, засоби виробництва стають капіталом за наявних певних виробничих відносин, коли власники засобів виробництва прагнуть свою власність примножити, а ті, хто їх позбавлений продає свою робочу сили, щоб існувати. Саме в ході виробничих відносин відбувається процес самозростання авансованого капіталу, коли сума вартостей використовується для отримання додаткової вартості набуваючи при цьому суті капіталу. Тому варто зазначити, що реальна капіталізація здійснюється у сфері виробництва матеріальних благ і послуг на основі використання найманої праці в ході виробничих відносин та створення додаткової вартості. Варто зауважити, що лише за умов капіталістичного способу ведення господарства засоби виробництва можуть стати знаряддям вилучення додаткової вартості, знаряддям експлуатації найманої праці й перетворюватись в капітал, що і є по суті реальною капіталізацією.

Фінансова капіталізація пов'язана з представленням грошового капіталу в цінних паперах та фінансовою оцінкою їхньої вартості. Достатньо повну характеристику фінансової капіталізації наведено у вищевикладених нами тлумаченнях різних вчених і авторів. Варто зауважити, що досить часто в економічній літературі фінансову капіталізацію ототожнюють з ринковою капіталізацією, під якою слід розуміти ринкову вартість акціонерного товариства, яка визначається на основі здійсненої ринкової оцінки як добуток ринкової вартості акцій та їх загальної кількості, що в кінцевому рахунку і формує його акціонерний капітал. Відтак ринкову капіталізацію можна вважати точним вираженням ринкової оцінки власного капіталу. На сьогодні вітчизняним фінансово-кредитним установам ще рано говорити про ринкову капіталізацію, оскільки дуже незначна кількість банківських акцій має ринкову оцінку та вільно котирується на фінансовому ринку.

Для отримання адекватної оцінки економічних процесів, що відбуваються у банківській діяльності, вважаємо за потрібне виділити такі різновиди фінансової капіталізації, як пряма і зворотна капіталізація банку. Пряма капіталізація банку – це трансформація, перетворення вартості, яка може бути представлена реальними матеріальними активами і грошовими коштами у капітал банку, тобто це є безпосереднє поповнення власного капіталу банку за рахунок реінвестування певної частини його чистого прибутку. Зворотна капіталізація – це процес оцінювання, визначення вартості банківської установи на основі реального доходу, прибутку, який вона генерує, здійснюючи активні операції та займаючи певну позицію на ринку фінансових послуг.

Зауважимо, що капіталізація банку за певних обставин може бути перетворена з різних міркувань на фіктивну капіталізацію, сутність якої виявляється в низькій якості елементів власного капіталу, що може призвести до завищення його розміру.

Варто зазначити, що у процесі визначення рівня капіталізації банків доволі проблемними є не лише кількісні показники обсягу власного і статутного капіталів, а й якісні, які, передусім, стосуються структури власного капіталу та достовірної оцінки окремих його складових. Дуже часто банківські установи з метою досягнення необхідного розміру власного капіталу і дотримання показників його адекватності вдаються до таких заходів штучного нарощення обсягів капіталу, як внесення розміру до оцінки основних засобів, нарахованих, але не сплачених процентів; проведення операцій з придбання в інсайдерів основних засобів, в яких нема гострої потреби за цінами, значно нижчими від ринкових; надання на пільгових умовах довгострокових кредитів інсайдерам або особам, які номінально не є ними; здійснення недохідних інвестицій у цінні папери «неасоційованих», «недочірних» підприємств та ін. Зростання таких складових власного капіталу банку і здійснення відповідних активних операцій за певних обставин призводять до штучного нарощення власного капіталу, а отже, і до невинновано завищеного рівня капіталізації банку – формування фіктивної капіталізації. Теоретично, фіктивна капіталізація може утворитися в результаті перевищення фінансової оцінки капіталу на ринку цінних паперів над реальної величиною сформованого капіталу. Фіктивний капітал може бути двох видів: фіктивний переоцінений капітал – по суті фіктивна вартість, яка реально не існує в економіці та фіктивно недооцінений капітал – це нереалізована вартість в ринковому обороті, яка тому і стає фіктивною. Виконання завдання виявлення фіктивної капіталізації банків є на сьогодні дуже складним, адже ні система бухгалтерського обліку та звітності, ні Міжнародні стандарти обліку не забезпечують повного захисту від можливого штучного нарощення власного капіталу й неадекватної фінансової звітності у тій ситуації, яка реально склалася у банках. Очевидно, що завищення обсягів власного капіталу дає змогу банкам легко виконувати економічні нормативи достатності капіталу, залучати додаткові кошти клієнтів і підвищувати інвестиційну привабливість та імідж банку на ринку. Водночас, дійсна, реальна адекватність капіталу таких банків загалом знижується, різко зростає наднормативний ризик активних операцій, що переноситься на підприємства й населення, які розмістили свої кошти у цих банках.

Отже, розглянуті нами вище трактування терміна «капіталізація», визначають зміну обсягів власного капіталу банку, вказують також на

необхідні для банку заходи для його створення або виявляють можливість створення доданої ним вартості. Але, все ж таки, дослідники поєднують категорії «власний капітал» та «капіталізація» банку. Вважаємо, що капіталізація є також специфічним способом зміни власного капіталу банку – це реінвестування (вкладення) повне або часткове чистого прибутку банку; напрямком зміни власного капіталу банку – його нарощення; також капіталізація є своєрідною характеристикою банківського капіталу та просто діяльності банку. Враховуючи такий широкий масштаб прояву сутності капіталізації банку, цілком очевидно, що вона потребує постійної уваги з боку банківських менеджерів, що й зумовлює необхідність висвітлення специфіки, методів, принципів та інструментів управління капіталізацією.

6.2. Необхідність і особливості управління капіталізацією банку

Банківська система України сьогодні перебуває в дуже складних умовах функціонування, враховуючи як зовнішні, так і внутрішні несприятливі фактори та військовий стан. Багато банків характеризуються погіршенням фінансових результатів, значними обсягами неякісних активів (проблемних кредитів), недостатністю власного капіталу, знаходяться на межі банкрутства чи перебувають у стадії ліквідації. За таких умов проблематика капіталізації банку, адекватної за обсягами структурою банківським активам набуває особливої ваги, а питання ефективного управління капіталізацією стає одним із головних у банківському менеджменті.

На думку Гордієнко Т. і Сидоренко В., управління капіталізацією банку – це сукупність стратегічних рішень, які «регулюють формування та розподіл капіталу; спрямовані на збалансованість прибутковості та ризиків для забезпечення стабільного зростання вартості банку й ґрунтуються на трьох основних стратегіях: максимальної віддачі капіталу, підтримки ліквідності, збалансування рівня прибутковості та ліквідності банку»⁸.

З позицій менеджменту, управління капіталізацією банку являє собою сукупність форм, підходів, методів, принципів і прийомів управління з метою забезпечення необхідного рівня достатності та адекватності власного капіталу, а також фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності та прибутковості банку.

Варто зауважити, що управління капіталізацією банку перебуває під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, врахування яких є

---

⁸ Гордієнко Т., Сидоренко В. Стратегії управління власним капіталом банку. *Міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір»*. 2018. № 3(31). С. 106.

обов'язковим для банківських менеджерів. До зовнішніх факторів впливу, які не підвласні керівництву банку, слід віднести такі: стан фондового та фінансового ринку, розвиток економіки країни, нормативно-правова база, стан науково-технічного середовища, військові дії, соціальне середовище та ін. Зовнішні фактори управління капіталізацією банку впливають на взаємодію банку з іншими суб'єктами ринку (фізичними, юридичними особами та державою)⁹.

До внутрішніх факторів впливу, від яких залежить визначення стратегічної мети управління капіталізацією банку, належать: система корпоративного управління, система внутрішнього контролю та аудиту, стратегія розвитку та фінансовий стан банку. Вважаємо, що внутрішні фактори є першорядними, й саме вони визначають стан банку, окреслюють мету та завдання управління капіталізацією. В своїй сукупності зовнішні та внутрішні фактори управління капіталізацією банку визначають перспективи його функціонування на фінансовому ринку в майбутньому. Метою процесу управління капіталізацією банку є нарощення обсягів власного капіталу, достатнього для розширення діяльності й створення захисту банку та його вкладників від фінансових ризиків.

Методологія формування та реалізації системи управління капіталізацією банку передбачає розгляд і обґрунтування відповідних принципів, які дозволяють мінімізувати його витрати. Ці принципи визначають вихідні правила, основні положення для досягнення ефективності функціонування як банківської установи, так і системи управління капіталізацією. Дотримання цих принципів дасть можливість банкам, з одного боку, найбільш ефективно управляти своїм власним капіталом щодо забезпечення його достатності, а з іншого боку, їх дотримання є важливим і для ефективного виконання власним капіталом банку своїх функцій.

Метод управління – це спосіб впливу суб'єкта управління на об'єкт за допомогою засобів та інструментів управління. Так, вітчизняні вчені-дослідники пропонують розглядати два методи управління¹⁰:

- 1) метод внутрішніх джерел нарощення капіталізації – головним джерелом зростання капіталу є нерозподілений прибуток банку;
- 2) метод зовнішніх джерел нарощення капіталізації – емісія акцій, капітальних боргових зобов'язань (субординований борг); продаж і оренда активів тощо.

Детальніша характеристика доступних методів управління капіталізацією банку наведена в табл. 6.1.

---

⁹ Журавльова Т. О., Макаренко Ю. П., Турова Л. Л, Сірко А. Ю. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посіб. Дніпро : Пороги, 2021. С. 238.

¹⁰ Гладких Д. М. Ключові проблеми капіталізації банківської системи України та напрями її зростання. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 327–333.

Методи управління капіталізацією банку¹¹

Методи управління	Характеристика сутності методів управління
Планування величини власного капіталу банку	дотримання усіх нормативів капіталу та оптимального співвідношення між обсягами залучених і власних коштів банку
Додаткова емісія акцій банку	забезпечення залучених коштів з зовнішніх джерел фінансування найбільш ефективним способом
Комплексне управління активами і пасивами банку	визначення допустимого та виправданого ступеня ризику операцій та прийняття рішень, що спрямовані на використання ризикових операцій або прийняття системи заходів щодо зниження можливості появи втрат від банківської діяльності з метою досягнення найвищої прибутковості за умов дотримання рівня ліквідності банку
Портфельний метод управління	активи і пасиви банку розглядаються як особливі «портфелі інвестицій»; аналізуються структура активів, їх дохідність та рівень ризику, обирається визначена стратегія формування портфеля активів
Метод потокового моделювання	забезпечує рухливу, динамічну картину формування портфеля активів і пасивів банку; структура активів досліджується не лише у фіксовані моменти, але й за весь необхідний проміжок часу
Імітаційні моделі фінансових потоків	прогнозування ступня коливання показників діяльності банку та його фінансових інструментів є ключовою інформацією для визначення ризиковості діяльності банку
Дивідендна політика банку	підтримка виплати акціонерам банку на відносно постійному рівні, нарощення власного капіталу та забезпечення рівня його достатності
Ризикова політика банку	захист інтересів власників, акціонерів банку шляхом забезпечення відповідного рівня надійності банку
Інформаційна політика	об'єднання методів та інструментів управління власним капіталом, наявність різних методик оцінки величини власного капіталу, наявність спеціалізованих програмних засобів статистичного аналізу, оптимізації, багатокритеріального вибору, причинно-наслідкового моделювання, які були б спрямовані на виявлення взаємопов'язаних факторів, що визначають розмір власного капіталу банку і дають можливість передбачати прогностичні показники ефективності діяльності банку
Метод наукового управління	використання апарату математичного програмування для оптимізації розподілених засобів, ресурсів, які забезпечують високий рівень надійності

¹¹ Зянько В. В., Коваль Н. О., Спіфанова І. Ю. Банківський менеджмент : навчальний посібник. 2- ге вид., доп. Вінниця : ВНТУ, 2018. С. 104.

Використання першого методу управління капіталізацією банку передбачає те, що для нарощення обсягів власного капіталу банк використовує чистий прибуток звітного періоду на основі повного або часткового його реінвестування. В такому разі менеджери банку повинні визначати оптимальне співвідношення між величиною чистого прибутку, який спрямовується на поповнення власного капіталу та величиною чистого прибутку, який призначений для виплати дивідендів акціонерам банку. Зауважимо, що використання чистого прибутку як джерела нарощення власного капіталу банку може бути реально можливим за згоди його акціонерів на повну або часткову невиклату належних їм дивідендів.

Другий метод управління капіталізацією банку базується на використанні для нарощення обсягів власного капіталу банку емісії акцій та субординованих облигацій. При емісії акцій банки мають можливість збільшити розмір свого власного капіталу шляхом збільшення кількості акцій вже існуючої номінальної вартості або шляхом підвищення номінальної вартості вже випущених акцій, що придбані акціонерами. Зазначимо, що порядок емісії та включення банками до складу регулятивного капіталу субординованих облигацій чітко визначений Національним банком України в Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» № 368 від 28.08.2001 р. із змінами та доповненнями за умови отримання відповідного дозволу від НБУ та дотримання встановлених нормативів¹².

Вищезазначені методи управління капіталізацією банку мають як переваги, так і недоліки, які необхідно враховувати власникам і менеджерам банку при кінцевому виборі джерел нарощення обсягів власного капіталу. Більш детально переваги й недоліки методів управління капіталізацією банку подано на рис. 6.1.

При виокремленні основних функцій управління капіталізацією банку здійснюються систематичні процедури, що сприяють досягненню визначених цілей управління. Представлення процесу управління капіталізацією банку у вигляді взаємозалежних функцій дозволяє чітко враховувати відповідні інформаційні входи та виходи даного процесу, а логічно побудована послідовність функцій не дозволить пропустити жодної ланки процесу управління капіталізацією банку.

Отже, до функцій управління капіталізацією банку відносяться такі: планування, облік, контроль, аналіз, стимулювання та регулювання, реалізація яких буде мати бажані результати за умови комплексного їх

---

¹² Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затв. постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. (поточна редакція від 01.01.2024 р.). URL: www.bank.gov.ua

використання, що й буде визначати ступінь ефективності управлінської діяльності банку (табл. 6.2).

Рис. 6.1. Переваги й недоліки методів управління капіталізацією банку

Для забезпечення високого рівня ефективності системи управління капіталізацією банку її елементи, принципи та методи повинні відповідати таким критеріям:

- постійне існування та єдина адаптація застосовуваних методів оцінки та прогнозування стану індикаторів банківської діяльності;
- єдиний інформаційний простір, в межах якого приймаються рішення та прогнозуються індикатори;
- взаємозв'язок стратегічного та оперативного рівня управління, що дасть можливість оцінити вплив поточних управлінських рішень на досягнуті цілі.

Проведене дослідження теоретичних основ управління капіталізацією банку показало неоднозначне трактування сутності капіталізації банку та її тісний зв'язок власним капіталом банку. Система управління капіталізацією банку представляє собою реалізацію своєї головної мети – забезпечення достатнього обсягу власного капіталу банку в поточному та майбутньому періодах, що є можливим за умови своєчасного та адекватного аналізу та оцінки стану капіталізації банку.

Функції управління капіталізацією банку¹³

Функції управління	Характеристика сутності функцій управління
Планування	розробка алгоритму майбутніх дій для досягнення поставлених цілей і передбачених результатів. Саме планування дає можливість менеджерам банку розробити модель таку управління капіталізацією банку, яка буде мати найвищу ступінь відповідності об'єкта управління закономірностям його розвитку, що охоплює методи, форми та засоби управління
Облік	забезпечує системність і узгодженість фінансового та управлінського обліку, їх форм і звітності в контексті спрощення відносно обсягів банківських ресурсів;
Контроль	передбачає виявлення того, наскільки дієвим був управлінський вплив на величину власного капіталу банку, у перевірці дотримання нормативно-правових актів і в розробці та прийнятті рекомендацій при негативних результатах
Аналіз	передбачає застосування системного аналізу для одержання цілісного представлення про процеси управління капіталізацією банку з урахуванням факторів, що впливають на результати такого управління; дана функція дає можливість виявляти характерні тенденції та проблеми в управлінні капіталізацією банку
Стимулювання	припускає удосконалювання наукового підходу до формування політики управління капіталізацією банківської установи, а також створення необхідних правових умов, що захищають банк від корупції. Функція стимулювання забезпечує посилення фінансової підтримки з боку великих банків з метою стимулювання стабільної діяльності дрібних банківських установ
Регулювання	передбачає формування функціонального й діючого законодавства, орієнтованого на довгострокові цілі функціонування банку, що виключає суперечливість окремих законодавчих і нормативних актів і комплексно охоплює все правове поле банківської діяльності

¹³Зянько В. В., Коваль Н. О., Спіфанова І. Ю. Банківський менеджмент : навчальний посібник. 2-ге вид., доп. Вінниця : ВНТУ, 2018. С. 86.

6.3. Оцінка стану капіталізації банку

Проблема капіталізації є проблемою формування фінансового фундаменту банків і банківської системи України. Підвищення рівня капіталізації вітчизняних банків неможливо вирішити без належного обґрунтування системи управління формуванням і нарощенням власного капіталу (процес капіталізації) банків. Першочерговим кроком у вирішенні проблематики управління капіталізацією банку є оцінка її поточного стану для виявлення обсягів власного та регулятивного капіталу, рівня його адекватності ризиковим активним операціям, а також аналіз динаміки цих показників за різні звітні періоди.

Стан капіталізації банків оцінюється на мікро- та макрорівні. При цьому, зазначимо, що оцінка капіталізації банку на макрорівні передбачає визначення та аналіз таких показників: відношення власного капіталу банку до його активів, а також для управління банківськими ризиками – показник відношення власного капіталу до активів, зважених на рівень кредитного ризику (адекватність власного капіталу). Доцільно також уточнити, що для обчислення таких показників капіталізації можна використовувати й показник регулятивного капіталу, фактичний обсяг якого і буде одним із перших нормативів капіталу (Н1), виконання якого є обов'язковим для всіх українських банків згідно вимог НБУ. Використання для обчислення показника адекватності капіталу величини регулятивного капіталу банку дасть можливість отримати другий норматив капіталу (Н2) – показник адекватності регулятивного капіталу, мінімальне значення якого не повинно бути меншим 10%. Методика обчислення нормативів капіталу банку регламентується Інструкцією «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» № 368 від 28.08.2001 р. (в поточній редакції від 01.01.2024 р.)¹⁴.

Отже, оцінка стану капіталізації банку на макрорівні базується на загальноприйнятих вимогах НБУ щодо величини регулятивного капіталу та його адекватності активам банку, зваженим за ступенем кредитного ризику. Мікрорівень оцінки стану капіталізації банку передбачає визначення рівня капіталізації й факторів впливу на обсяги власного капіталу банку. На наш погляд, визначення рівня капіталізації банку доцільно проводити за такими напрямками:

- визначення основних показників діяльності банку, які є впливовими на рівень капіталізації банку;
- аналіз рівня адекватності регулятивного капіталу банку;
- ступінь ефективності використання банком залучених і позичених ресурсів;

---

¹⁴ Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затв. постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. (поточна редакція від 01.01.2024 р.). URL: www.bank.gov.ua

– виявлення факторів на розмір власного капіталу банку в майбутньому.

Очевидно, що розглядаючи діяльність окремо взятого банку на ринку, оцінка стану його капіталізації буде містити переважно показники мікрорівня з доповненням нормативів капіталу, виконання яких вимагається НБУ. Спершу, все-таки, потрібно дати оцінки обсягам пасивів і сформованого власного капіталу банку, що буде базовою основою для подальшого аналізу та оцінки стану капіталізації банку. Крім того, доцільно також з'ясувати яку питому вагу займає власний капітал у сукупних пасивах банку, адже банки як фінансові посередники на ринку фінансових послуг для здійснення своєї діяльності мають право використовувати лише залучені та позичені ресурси, але ні в якому разі не власний капітал. Саме це й зумовлює специфіку структури сукупного капіталу банку, де на власний капітал відводиться, зазвичай, 10-12% усіх пасивів. Варто також визначити в динаміці й частку статутного капіталу у власному капіталі банку, адже саме сформований статутний капітал є головним і базовим елементом його власного капіталу.

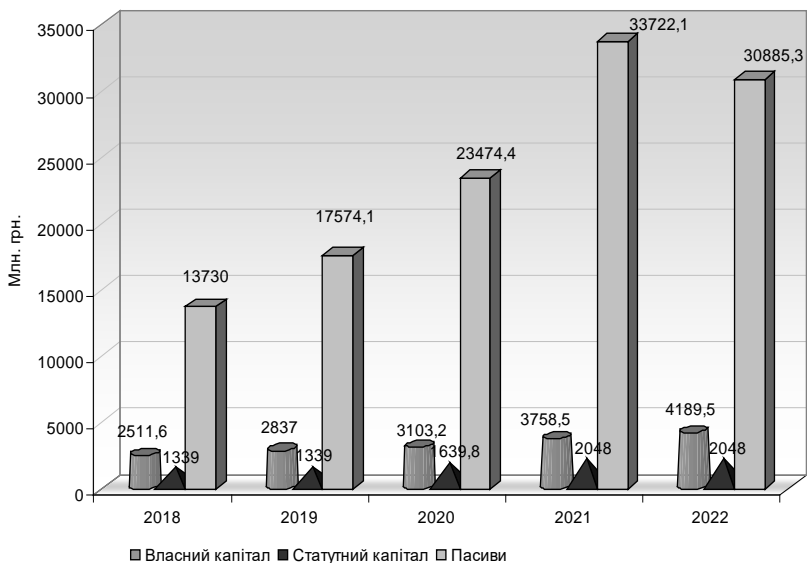
Вважаємо за доцільне розглянути загальні аспекти формування власного капіталу ПАТ АБ «Південний», що є базовою основою для подальшої оцінки стану його капіталізації. На сьогодні ПАТ АБ «Південний» є стабільною, добре капіталізованою та прозорою фінансовою установою, що неухильно виконує всі нормативи та інструкції регулятора та дотримується законодавства України. Банк провадить свою діяльність як універсальний через розвинену мережу по всій Україні та пропонує широкий спектр банківських послуг як для корпоративних клієнтів, так і для роздрібних малого і середнього бізнесу.

За офіційними даними НБУ, станом на 1.01.2023 р. ПАТ АБ «Південний» займає третю позицію в групі банків з приватним капіталом за розміром своїх активів (загальна кількість банків у цій групі налічує 46 банків)¹⁵. Власний капітал даного банку сформований за рахунок внесків його акціонерів (фізичних осіб) шляхом емісії та публічного розміщення акцій на фінансовому ринку України. Динаміка обсягів капіталу досліджуваного банку подана на рис. 6.2.

Як видно з наведених на рис. 6.2 даних, сукупні пасиви ПАТ АБ «Південний» упродовж 2018–2021 рр. мають тенденцію до зростання, а в 2022 р., враховуючи негативний вплив військової агресії росії, зменшилися з 33722,1 млн грн на кінець 2021 р. до 30885,3 млн грн на кінець 2022 р., або на 8,4%.

---

¹⁵ Дані наглядової статистики. Згруповані балансові залишки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2>

Рис. 6.2. Власний, статутний капітал і пасиви ПАТ АБ «Південний» у 2018–2022 рр.¹⁶

При цьому відмітимо, що обсяги власного капіталу банку зростали щороку й на кінець 2022 р. становили 4189,5 млн грн, що на 11,5% більше, ніж у 2021 р. і майже вдвічі більше, ніж у 2018 р., що пояснюється необхідністю виконання банком нормативів капіталу. Статутний капітал банку у 2021–2022 рр. не змінювався й становив 2048 млн грн, що є більшим порівняно з 2018–2019 рр. на 52,3%. Відтак, ПАТ АБ «Південний» вдалося збільшити обсяги власного капіталу у звітному періоді за рахунок інших складових елементів окрім статутного капіталу. Питома вага власного капіталу в сукупних пасивах банку зменшилася за досліджуваний період з 18,3% у 2018 р. до 13,6% на кінець 2022 р., але збільшилася порівняно з 2021 р. на 2,5%. Отже, банк дотримується окреслених значень частки власного капіталу в пасивах, використовуючи для здійснення активних операцій залучені та позичені на фінансовому ринку ресурси, не обтяжуючи баланс надлишковими обсягами власних коштів.

Для оцінки стану капіталізації та виявлення джерел її нарощення важливого значення має аналіз інших показників та їх змін у динаміці (табл. 6.3).

¹⁶ Там же.

Таблиця 6.3

**Динаміка обсягів і структури власного капіталу
ПАТ АБ «Південний» у 2018–2022 рр.¹⁷**

Показники	Роки					Динаміка, %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/ 2018	2022/ 2021
Власний капітал, млн грн	2511,6	2837,0	3103,2	3758,5	4189,5	166,8	111,5
Статутний капітал, млн грн	1339,0	1339,0	1639,8	2048,0	2048,0	152,3	100,0
Частка у власному капіталі, %	53,1	47,2	52,8	54,5	48,8	91,7	89,7
Емісійні різниці, млн грн	335,6	335,6	335,6	335,6	335,6	100,0	100,0
Частка у власному капіталі, %	13,4	11,8	10,8	8,9	8,0	60,0	89,7
Загальні резерви, млн грн	144,6	158,6	178,6	198,6	198,6	137,3	100,0
Частка у власному капіталі, %	5,7	5,6	5,8	5,3	4,7	82,3	89,7
Резерви переоцінки, млн грн	245,5	264,8	250,8	203,8	215,1	87,7	105,5
Частка в статутному капіталі, %	9,8	9,3	8,1	5,4	5,1	52,5	94,7
Нерозподілений прибуток, млн грн	447,2	438,2	512,3	972,5	1392,2	311,3	143,1
Частка у власному капіталі, %	17,8	15,4	16,5	25,8	33,2	186,6	128,4

Як видно з даних табл. 6.3, елементами власного капіталу банку є статутний капітал, емісійні різниці, резервний капітал, резерви переоцінки та нерозподілений прибуток банку. Найбільшу частку у власному капіталі ПАТ АБ «Південний» займає його статутний капітал:

¹⁷ Там же.

48,8% на кінець 2022 р. і 54,5% на кінець 2021 р. за незмінного його абсолютного розміру (2048 млн грн). Незважаючи на збільшення обсягів статутного капіталу у 2018–2020 рр., його частка в сукупному власному капіталі банку має коливання в межах 47,2–54,5%.

Другим за роллю у формуванні власного капіталу банку є його нерозподілений прибуток, який виконує неоднозначну роль, адже одночасно є і результатом діяльності банку, і джерелом нарощення власного капіталу й забезпечення капіталізації.

Варто відмітити позитивну тенденцію до збільшення абсолютних обсягів прибутку даного банку за досліджуваний період з 447,2 млн грн у 2018 р. до 1392,2 млн грн у 2022 р. – зростання в тричі, і на 28,4% в 2022 р. порівняно з 2021 р.

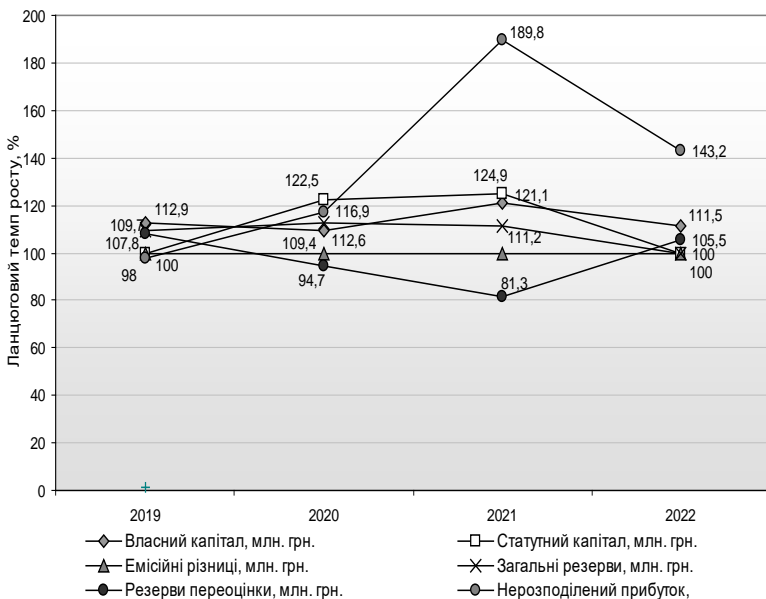
Крім того, складовими власного капіталу досліджуваного банку є емісійні різниці, що виникають внаслідок перевищення ринкової ціни банківських акцій над їх номінальної вартістю під час розміщення на ринку. Обсяги емісійних різниць не зазнавали суттєвих змін за 2018–2022 рр. і становили 335,6 млн грн, що складало 13,4% власного капіталу на кінець 2018 р. і лише 8% власного капіталу на кінець звітнього року.

Дещо меншу частку у власному капіталі має такий важливий його елемент як резервний фонд або загальні резерви банку, що формується за рахунок щорічних відрахувань банку з його чистого прибутку в розмірі не менше 5%. Загалом обсяги загальних резервів ПАТ АБ «Південний» збільшилися за досліджуваний період на 37,3%, що склало 198,6 млн грн, але за 2021–2022 рр. резервний капітал банку не поповнювався, враховуючи складні, несприятливі умови функціонування банку в період воєнного стану.

Ще одним елементом власного капіталу банку є резерви переоцінки основних засобів і нематеріальних активів, поява яких стає можливою в результаті дозволеного проведення переоцінки банками своїх фіксованих активів зі зміною їхньої ринкової вартості, а також за рахунок довгострокового володіння деякими активами, показаними у балансі за первинною вартістю їхнього придбання. Результати таких операцій відображаються у банківському балансі як резерв переоцінки і зараховуються до складу регулятивного капіталу банку в розмірі, визначеному оцінною комісією та підтвердженому аудитором за умови проведення оцінювання майна з визначенням ринкової або поточної вартості витрат на основі використання порівняльного чи витратного підходів. Як видно з табл. 6.3, розмір резервів переоцінки коливався за досліджуваний період в межах 200–254 млн грн, тоді як їх частка у власному капіталі зменшувалася щорічно з 9,8% на кінець 2018 р. до 5,1% на кінець 2022 р. не засвідчує покращення показників капіталізації

банку, оскільки переоцінка основних засобів вважається одним із найбільш поширеним методом «роздування» власного капіталу банку. Більш розгорнута щорічна динаміка усіх елементів власного капіталу ПАТ АБ «Південний» подана на рис. 6.3.

Окрім аналізу динаміки та складу формування власного капіталу банку для оцінки його стану капіталізації необхідно проаналізувати й інші показники (табл. 6.2). Як видно з наведених у табл. 6.4 даних, упродовж досліджуваного періоду спостерігаємо зростання коефіцієнта капіталізації ПАТ АБ «Південний», але зменшення його значення у 2022 р. порівняно з 2021 р., аналогічна тенденція прослідковується з динамікою коефіцієнта покриття зобов'язань. Позитивними тенденціями вищезазначених показників можна вважати їх зростання, тобто проведемо перший етап вищезазначеного алгоритму. Так, зростання коефіцієнту капіталізації та покриття зобов'язань нестійке. Темпи приросту капіталу мають дещо кращу тенденцію, з від'ємного показника переходять у позитивний, причому відбувається значний приріст капіталу у 2021 р.

Рис. 6.3. Динаміка елементів власного капіталу ПАТ АБ «Південний» у 2019–2022 рр.¹⁸

¹⁸ Там же.

Незважаючи на пандемію та карантин, 2020 р. був сприятливим для нарощення та здешевлення ресурсної бази банків на тлі зростання грошової маси на 29% та зниження ключової ставки НБУ до 6%. За рік банк збільшив депозитний портфель фізичних осіб у національній валюті на 16%, опинившись в рейтингу на 13 позиції. Банку вдалося також збільшити регулятивний капітал на 391 млн грн (14,9%). Основним компонентом такого результату став отриманий чистий прибуток розміром 274 млн грн; за досліджуваний період не було придбання та випуску нових акцій банку.

Таблиця 6.4

Основні показники діяльності та оцінки стану капіталізації ПАТ АБ «Південний» у 2018–2022 рр.¹⁹

Показники	Досліджувані роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт капіталізації	0,076	0,095	0,076	0,14	0,086
Коефіцієнт покриття зобов'язань	0,082	0,11	0,082	0,16	0,096
Темпи приросту капіталу, %	45	47	55	170	26
Доходність капіталу, %	14,7	1,7	9,19	9,72	5,52
Чистий прибуток у розрахунку на одну акцію	0,0071	0,0021	0,0091	0,0081	0,0051
Мультиплікатор капіталу	3,57	1,75	3,22	3,48	6,45
Емісійний дохід	31	532	1089	2060	5377
Доходність активів, %	1,12	0,16	0,70	1,37	0,48
Частка негативно класифікованих активів, %	2,2	1,1	0,8	0,7	0,5
Відкоригована на ризик прибутковість капіталу банку	0,190	0,011	0,063	0,150	0,087
Коефіцієнт залежності від акціонерів	3,68	5,99	4,08	2,04	1,77
Коефіцієнт нестабільності залучених коштів	0,09	0,07	0,03	0,15	0,8
Фінансовий левередж	0,92	0,90	0,92	0,86	0,91
Величина економічного капіталу	21635	26924	40872	506 91	60409

Підсумовуючи вищевикладене відзначимо, що ПАТ АБ «Південний» в достатній мірі забезпечений власним капіталом, формує резервний капітал і отримує прибуток. Для забезпечення капіталізації темпи

¹⁹ Там же.

зростання власного капіталу повинні бути як мінімум вищі від темпів зростання активів його активів. Тому основним джерелом нарощення капіталізації для банку слід вважати прибуток як фінансовий результат його діяльності за звітний період. Саме за рахунок чистого прибутку банк формує й поповнює свій резервний капітал, а також може реінвестувати всю його величину або частину за згодою акціонера.

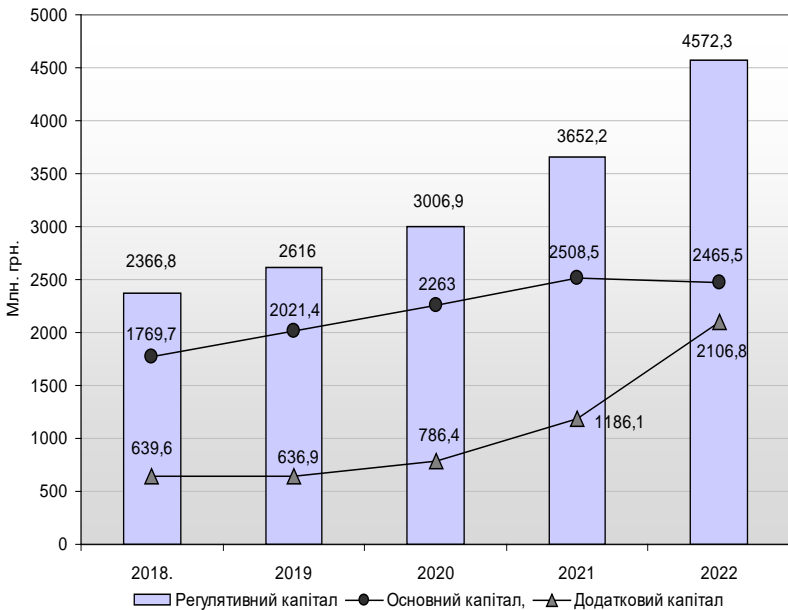
6.4. Аналіз достатності власного капіталу як інструмента управління капіталізацією банку

У банківській справі серед основних показників діяльності банку, його розвитку та управління головне місце займає показник достатності власного капіталу, або капітальної адекватності масштабам і характеру здійснюваних банком операцій. Достатній обсяг власного капіталу сприяє стабільному функціонуванню банківської установи й зниженню ризиків, що виникають у процесі її діяльності. Окрім цього, рівень достатності власного капіталу забезпечує відповідний ступінь довіри до банку з боку інвесторів, кредиторів та вкладників. Крім цього, саме за допомогою показника достатності (адекватності) власного капіталу НБУ може здійснювати регулювання діяльності банків, пропонуючи для обчислення банкам показник регулятивного капіталу з окремих елементів і складових власного капіталу та субординованого боргу.

На сьогодні управління величиною власного капіталу вітчизняних банків регулюється централізовано у відповідних нормативних актах Національного банку України на основі положень Базеля I за двома аспектами: інституційним – встановлення мінімальних вимог до розмірів статутного та регулятивного капіталів (Н1), і в аспекті співвідношення капіталу та ризиків банку – нормативи адекватності регулятивного капіталу (відповідно Н2, Н3). Реалізацією інституційної норми регулювання власного капіталу у вітчизняній банківській практиці є подання рекомендацій НБУ щодо мінімальних розмірів статутного та регулятивного капіталів. Тому вважаємо більш детально зупинитися на аналізі регулятивного капіталу досліджуваного банку, а також на оцінці достатності регулятивного та основного капіталу банку, величини яких і використовується банками як інструмент управління капіталізацією.

Відповідно до існуючих в Інструкції вимог до власного капіталу, визначених НБУ, регулятивний капітал є сукупністю різноманітних балансових статей, що характеризують ризики банківської діяльності та можуть призвести до втрати власного капіталу. Саме це й зумовило використання регулятивного капіталу як інструмента управління капіталізацією для розрахунку економічних нормативів, оцінювання

стабільності та надійності, а також центральним банком з метою контролю за дотриманням встановлених нормативів капіталу. Склад регулятивного капіталу досліджуваного банку подано на рис. 6.4.

Рис. 6.4. Основний, додатковий і регулятивний капітал ПАТ АБ «Південний» у 2018–2022 рр.²⁰

Як видно з рис. 6.4, упродовж досліджуваного періоду регулятивний капітал АБ «Південний» збільшився від 2366,8 млн грн у 2018 р. до 3652,2 млн грн у 2022 р., що в динаміці склало майже 40%. У 2022 р. в умовах воєнного стану спостерігається зменшення обсягів основного капіталу банку порівняно з 2021 р. на 1,7%, тоді як додатковий капітал збільшився на 77,6%, що в сукупності призвело до збільшення регулятивного капіталу на 25,2% (табл. 6.5).

Зауважимо, що основний капітал досліджуваного банку мав тенденцію до зростання з найвищим темпом росту у 2019 р. – 114,1%. Додатковий капітал банку демонструє теж зростання починаючи з 2020р. з найвищим темпом росту у 2022 р. – 177,6%. Аналогічні

²⁰ Там же.

тенденції притаманні й величині регулятивного капіталу з найвищим темпом росту у 2022 р. – 125,25%. ПАТ КБ «Південний» виконує норматив регулятивного капіталу (Н1), нормативне значення якого повинно перевищувати 200 млн грн. Капіталізація банку віддзеркалює темпи економічного зростання й підвищення рентабельності банківського бізнесу як економічної діяльності (табл. 6.6).

Таблиця 6.5

**Склад і динаміка регулятивного капіталу
ПАТ КБ «Південний» у 2018–2022 рр.²¹**

Показники	Роки					Динаміка, %			
	2018	2019	2020	2021	2022	2019/ 2018	2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021
Основний капітал, млн грн	1769,7	2021,4	2263,0	2508,5	2465,5	114,1	111,9	110,8	98,3
Додатковий капітал, млн грн	639,6	636,9	786,4	1186,1	2106,8	100,0	123,5	150,8	177,6
Регулятивний капітал, млн грн (Н1)	2366,8	2616,0	3006,9	3652,2	4572,3	110,5	114,9	121,5	125,2

Таблиця 6.6

Динаміка активів і капіталу ПАТ КБ «Південний» у 2018–2022 рр.²²

Роки	Активи		Власний капітал		Статутний капітал		Регулятивний капітал	
	млн грн	Темп росту, %	млн грн	Темп росту, %	млн грн	Темп росту, %	млн грн	Темп росту, %
2018	13730,0	-	2511,6	-	1339,1	-	2366,8	-
2019	17574,1	128,0	2837,0	112,9	1329,1	99,3	2616,0	110,5
2020	23474,4	133,6	3103,2	109,4	1639,8	123,4	3006,9	114,9
2021	33722,1	143,6	3758,5	121,1	2048,0	125,0	3652,2	121,4
2022	30885,4	91,6	4189,5	111,5	2048,0	100,0	4572,3	125,2

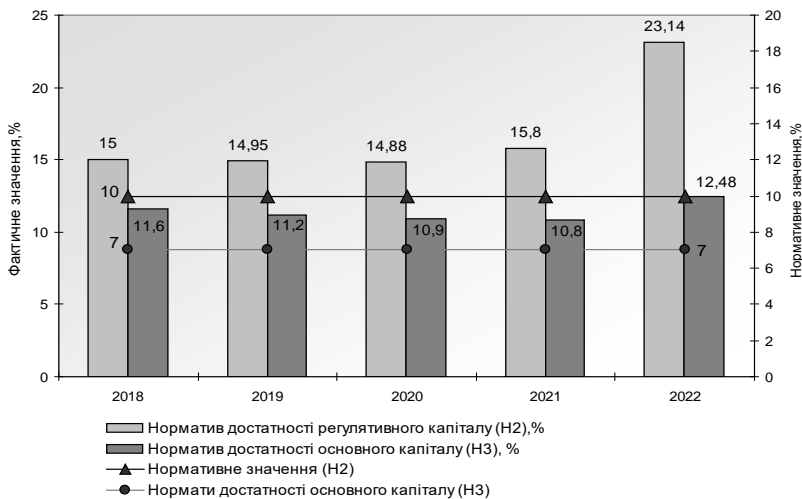
Як видно з отриманих результатів обчислень, наведених у табл. 6.6, у період 2018–2021 рр. темпи росту власного, статутного та регулятивного капіталу банку відставали від динаміки активів і за збереженням цієї тенденції виникла б проблема виконання банком нормативу адекватності капіталу. Але в 2022 р. банківські активи

²¹ Там же.

²² Там же.

продемонстрували темпи зниження порівняно з 2021 р. (91,6%), а власний капітал – зріс – темп росту 111,5%.

Аналізуючи достатність регулятивного капіталу в діяльності ПАТ АБ «Південний» варто відмітити, що банк виконує усі три нормативи власного капіталу із позитивною тенденцією до збільшення щодо нормативів Н1 і Н2, тоді як фактичне значення нормативу Н3 зменшується з 11,6% у 2019 р. до 10,9% у 2021 р., що можна пояснити незначною динамікою обсягів основного капіталу банку (рис. 6.5).

Рис. 6.5. Динаміка виконання нормативів капіталу ПАТ АБ «Південний» у 2018–2022 рр.²³

Як видно з рис. 6.5, показник адекватності регулятивного капіталу (Н2) перевищує нормативне значення на 5-13% із наявною тенденцією до зростання на кінець 2022 р. до 23,14% за нормативного значення 10%. На наш погляд, підвищення нормативу Н2, особливо в умовах воєнного стану нашої країни є позитивним чинником, оскільки це означає, що забезпечується реалізація захисної функції власного капіталу. Саме цей норматив характеризує здатність банку нівелювати можливі фінансові втрати за свій рахунок. Норматив достатності основного капіталу (Н3) ПАТ АБ «Південний» також фактично перевищує своє нормативне значення (не менше 7%) на 3-5% і на кінець 2022 р. становить 12,48%, що свідчить про сформований банком рівень достатності основного

²³ Дані наглядової статистики. Економічні нормативи. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2>

капіталу, хоча в динаміці маємо зниження даного нормативу капіталу з 11,6% у 2019 р. до 10,9 % у 2021 р.

Отже, достатність власного (регулятивного) капіталу з огляду на врахування при її розрахунку майже всіх ризиків банківської діяльності є інтегральним показником оцінки стану якісної капіталізації та інструментом управління капіталізації банку, зокрема і системи банків загалом. Крім того, це основні інструменти управління величиною власного капіталу банку ПАТ АБ «Південний» необхідно підтримувати показники достатності власного капіталу на високому рівні, що обумовлено досить високими ризиками операційного середовища, істотною концентрацією ризиків, у деяких випадках суттєвими ризиками за операціями з пов'язаними особами і високими темпами зростання.

ВИСНОВКИ

У процесі проведеного дослідження з'ясовано, що складність та неоднозначність трактування поняття «капіталізація банку» зумовлені можливістю його дослідження і як процесу використання прибутку банків для нарощення капіталізації, і як методу визначення ринкової вартості банківських акцій. Сутність капіталізації є доволі неоднозначною за своїм змістом: характеризує одночасно наповненість власним капіталом банківської установи й оцінку її вартості (добуток ринкової вартості акцій на їхню кількість, які перебувають в обігу), що й зумовило необхідність виділення прямої та зворотної капіталізації банку з властивими їм особливостями.

Основу капіталізації банку формують фінансово-економічні відносини між різними суб'єктами ринку щодо створення, оцінювання власного капіталу та його використання. Визначення рівня капіталізації банків має базуватись на врахуванні кількісних (обсягів власного й статутного капіталу) і якісних (структури власного капіталу та достовірної оцінки окремих його складових) показників.

Необхідність управління капіталізацією банку з боку держави пов'язане з виключною зацікавленістю суспільства у стабільній та ефективній роботі банків. Впливаючи на основу діяльності банку, якою виступає власний банківський капітал, регулюючі органи сприяють забезпеченню економічного розвитку і процвітання держави, довіри до банківських установ з боку населення. У даному ракурсі управління власним капіталом банків використовується як механізм економічного впливу на керівництво та власників банку з метою забезпечення адекватного розміру банківського капіталу для покриття непередбачених збитків.

Сутність управління капіталізацією банку розкривається як сукупність принципів і методів реалізації фінансових рішень, пов'язаних із залучення власних фінансових ресурсів, а також з вибором і обґрунтуванням найбільш вигідного їх розміщення відповідно до обраної стратегії розвитку банку. Функцій управління капіталізацією банку відносяться такі: планування, облік, контроль, аналіз, стимулювання та регулювання. Головною метою системи управління капіталізацією банку є забезпечення його необхідного розміру та підтримка рівня достатності активним операціям банку. Система управління капіталізацією банку містить такі елементи: цілі, завдання, принципи, об'єкт, методи, суб'єкт управління. Банки повинні керуватися такими принципами системи управління капіталізацією: наявність стратегії управління, відповідної організаційної структури, принцип колегіальності, принцип розділення конфліктів та інтересів. Ефективне управління капіталізацією банку полягає у вирішенні таких завдань: мінімізація вартості власного капіталу та зменшення трансакційних витрат щодо залучення власних коштів.

Банки здійснюють управління капіталізацією з метою забезпечення достатнього обсягу власного капіталу та максимізації прибутку. В процесі управління капіталізацією банку основна мета полягає у забезпеченні дотримання вимог до капіталу, встановлених НБУ, спроможності банку функціонувати як безперервне діюче підприємство та утримувати обсяги капітальної бази на рівні, необхідному для забезпечення дотримання встановлених нормативів капіталу.

Для забезпечення високого рівня ефективності системи управління капіталізацією банку її елементи, принципи та методи повинні відповідати таким критеріям:

- постійне існування та єдина адаптація застосовуваних методів оцінки та прогнозування стану індикаторів банківської діяльності;
- єдиний інформаційний простір, в межах якого приймаються рішення та прогножуються індикатори;
- взаємозв'язок стратегічного та оперативного рівня управління, що дасть можливість оцінити вплив поточних управлінських рішень на досягнуті стратегічні цілі розвитку банку.

Управління капіталізацією банку має ґрунтуватися на оцінці вартості та адекватності його власного та регулятивного капіталу, що дає змогу одержати додаткову інформацію для прийняття відповідних рішень поточної діяльності й стратегічного планування.

Світова банківська спільнота активно впроваджує в національні банківські системи Положення Базель III. Його базовою вимогою є збільшення наявного у банків власного капіталу для покриття своїх

фінансових утрат (мінімальний розмір ліквідного резерву власного капіталу банку або так званого коефіцієнта основного капіталу I-го рівня збільшується до 6%). На доповнення до нього рішенням Базельського комітету кожний банк зобов'язаний створити спеціальний буферний резервний капітал у розмірі 2,5%. Також банки зобов'язані створити спеціальний контрциклічний резерв у розмірі 0-2,5% від капіталу на випадок кризової ситуації у світовій фінансовій системі. Фактично за нових вимог банки будуть змушені забезпечувати дотримання співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів на рівні 10,5%. На сьогодні банківська система України в повній мірі керується рекомендаціями Базель I, а реалізація положень Базель III можлива в далекій перспективі, тому вплив Базель III на діяльність українських банків щодо управління капіталізацією, як прогнозують експерти, є досить незначний, оскільки рекомендації впроваджуються добровільно й передбачають поступовий перехід, а НБУ лише розпочато впровадження положень Базель II.

АНОТАЦІЯ

В роботі досліджено теоретико-методичні основи управління капіталізацією банку. Розкрито теоретичну сутність капіталізації банку та підкреслено необхідність управління цим процесом. Розглянуто принципи та управління капіталізацією банку. Висвітлено методичні аспекти управління капіталізацією банку з виокремленням принципів, цілей, методів та інструментів. Проаналізовано сучасний стан капіталізації ПАТ АБ «Південний». Здійснено оцінку достатності власного капіталу як інструмента управління капіталізацією банку. Подано рекомендації із забезпечення ефективності системи управління капіталізацією банку в сучасних умовах ведення банківського бізнесу.

Література

1. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник. Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2005. 714 с.
2. Енциклопедія банківської справи України / редкол.: В. С. Стельмах (голова) [та ін.] Київ : Молодь, Ін Юре, 2001. 680 с.
3. Момот О. М. До питання науково-видового подання банківського капіталу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2018. Вип. 2. С. 178–185.
4. Словник банківських термінів. Банківська справа : термін. словник / А. Г. Загородній, О. М. Сліпушко, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. Київ : Аконіт, 2000. 605 с.

5. Тиркало Р. І., Ткачук Н. М. Капіталізація банківської системи України: сучасний стан, проблеми, шляхи та перспективи зростання : монографія. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2010. 328 с.

6. Довгань Ж. М. Менеджмент у банку : підруч. Тернопіль : Економічна думка, 2017. 512 с.

7. Конопацька Л. В., Середа С.В. Капіталізація банків України: стан і напрями підвищення. Фінанси, облік і аудит : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [редкол.: В. М. Федосов (голов. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2018. Вип. 1. С. 91–102.

8. Гордієнко Т., Сидоренко В. Стратегії управління власним капіталом банку. *Міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір»*. 2018. № 3(31). С. 101–107.

9. Журавльова Т. О., Макаренко Ю. П., Турова Л. Л, Сірко А. Ю. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посіб. Дніпро : Пороги, 2021. 360 с.

10. Гладких Д. М. Ключові проблеми капіталізації банківської системи України та напрями її зростання. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 327–333.

11. Зянько В. В., Коваль Н. О., Єпіфанова І. Ю. Банківський менеджмент: навчальний посібник. 2- ге вид., доп. Вінниця : ВНТУ, 2018. 126 с.

12. Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затв. постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. (поточна редакція від 01.01.2024р.). URL: www.bank.gov.ua

13. Сова О. Ю., Якімова І. Л. Пріоритети капіталізації банківської системи України. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 343–350.

14. Дані наглядової статистики. Згруповані балансові залишки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2>

15. Дані наглядової статистики. Економічні нормативи. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2>

Information about the author:

Natalia Tkachuk

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Banking,
Insurance and the Stock Market,
Khmelnytsky University of Management and Law
named after Leonid Yuzkov
Heroiv Maidan Str., 8, Khmelnytsky, 29000, Ukraine